

УДК 378.03:37.064.2

ДІАЛОГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Микола Борищак, Ірина Гузенко

*Львівський державний інститут фізичної культури
вул. Костюшка, 11, 79000 Львів, Україна*

На підставі сучасних теоретичних досліджень розглянуто діалог як педагогічну умову міжособистісної взаємодії викладачів і студентів, як спосіб спілкування студента і викладача, як універсальний інструмент виховання і як один із чинників формування особистості вчителя-вихователя.

Ключові слова: педагогічні умови, діалогова форма спілкування, викладач, студент, особистість, суб'єкт, педагог, взаємодія, знання, уміння, навички.

У працях українських та російських педагогів і психологів (Л. Бандура, І. Зазюн, О. Абдуліна, Ю. Кулькоткін, М. Євтух, Б. Шиян, А. Макаренко та ін.), присвячених вихованню та формуванню особистості вчителя, зазначається, що творчий потенціал учителя стає дієвим чинником підвищення якості й ефективності навчально-виховного процесу. Важливо, щоб система підготовки вчителя була спрямована на формування його особистості як суб'єкта педагогічної діяльності.

Останніми роками в Україні захищено кандидатські дисертації, у яких висвітлено педагогічні умови формування особистості вчителя (зокрема, Р. Ф. Пустовій, 1997; І. В. Соколова, 1999; В. Т. Ялович, 1996; В. І. Смолюк, 1999; О. В. Безпалько, 1998; Л. В. Пелих, 2001).

Усі ці дослідження є, безумовно, позитивним явищем в українській педагогічній науці. Однак питання виховання студентів-спортівців та діалогу як універсального інструменту виховання дотепер всебічно не досліджені.

Актуальність цієї теми зумовлена потребою скоректувати й удосконалити виховну діяльність спортсменів, зорієнтовану на поступовий розвиток. Такі наукові розробки і педагогічні спостереження сприяють якісному зростанню надбань національного педагогічного виховання.

Ми ставили за мету виявити педагогічні умови, що сприяють організації міжособистісної взаємодії, розкрити діалог як елемент творчого процесу виховання та визначити критерії діалогічного спілкування, які забезпечують суб'єктивний принцип взаємодії викладача та студентів.

Сучасний етап розвитку освіти змушує молодь адаптуватися до дійсності, оскільки навчання відбувається в умовах ринкових відносин. Навчально-виховний процес вищих фізкультурних закладів освіти тісно пов'язаний з тренувальним процесом, що дає студентам змогу не лише

оволодіти майбутньою професією, а й стати досконалою, духовно-інтелектуальною й тілесно-розвиненою особистістю. Саме такий висококваліфікований фахівець потрібний сучасному суспільству. Його підготовка потребує нових методів навчання і виховання.

Під час проведення занять викладачі Львівського державного інституту фізичної культури послуговуються діалоговою формою спілкування.

Діалог передбачає спілкування викладача і студента як активний процес, результатом якого є обговорення і розв'язання низки проблем. “У процесі діалогу педагог пізнає стиль мислення, шлях пізнання, міркування студентів, відповідно до цього буде хід власних думок, спрямовує взаємодію; педагог не обмежує вільний розвиток особистісних поглядів, позицій студентів, створює можливості для безмежної кількості виборів; діалог викладача і вихованців сприяє поступовому пошуку та зміцненню взаєморозуміння, погодження контекстів індивідуального сприймання в студентському колективі” [5, с. 15].

Діалог створює умови безпосереднього впливу на формування умінь майбутніх фахівців спорту. Викладачі шанобливо ставляться до студентів, стимулюють їхню активність; заохочують до виконання завдань, зацікавлюють, пробуджують в них позитивні емоції. Під час практично-семінарських занять, бесід та у процесі проведення позааудиторних заходів викладачі і студенти співпрацюють як рівні. Це оптимізує студентів, вони стають комунікабельніші, уважніші. Студенти вчаться виокремлювати основні поняття, чітко, ґрунтовно, логічно висловлювати свої думки, робити обдумані, послідовні висновки. Діалог викладача і студента сприяє подоланню бар'єрів у спілкуванні, підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, формуванню правильних поглядів, ідей, понять і переконань.

Викладачі вищої школи здебільшого мають високий рівень професійної підготовки, вміють зацікавити студентів новим матеріалом, вміло поєднати теоретичний матеріал із проблемами сьогодення, спортивними подіями. Викладачі актуалізують зміст занять, використовуючи активні форми, зокрема ділові ігри: “Пізнай себе”, “Самопрезентація”, “Проведення спортивного заходу в школі”, “Працевлаштування”, “Мій перший урок фізичної культури”, “Репортаж з футбольного матчу”. Викладачі зосереджують увагу студентів на ключових моментах теми, що полегшує сприйняття і засвоєння матеріалу, дає змогу ґрунтовно готуватися до теоретичних та практичних занять, заліків, іспитів.

Студенти інституту фізичної культури аналізують наукові та науково-популярні джерела, опрацьовують навчально-методичну та довідкову літературу, ознайомлюються з періодичними виданнями. Це сприяє підвищенню їхнього інтелектуального, культурного і творчого потенціалу.

Студенти вчаться правильно мислити, логічно й обґрунтовано висловлювати свої думки.

Завершальною формою зміцнення знань є діалогова форма спілкування викладача і студентів під час аудиторних занять. Викладач послуговується як власним досвідом у царині спорту, так і колективним досвідом студентів групи, тренерів з окремого виду спорту.

Особливу увагу студентів викладачі звертають на події, що відбуваються у світі, в Україні, на проблеми сучасності, зокрема спорту. Теоретичні знання поєднують з практичною фаховою підготовкою, запроваджують різноманітні інноваційні методи. Викладачі вміло поєднують зміст занять із формуванням політичної культури студентів, їхньої активної життєвої позиції, прищеплюють любов до мови, культури, звичаїв, традицій, шанобливе ставлення до національних багатств, формують у студентів професійне покликання.

Різноманітні факти, коментарі, подієва інформація, аналітичні огляди доповнюють навчальну тему своєрідним економічним чи суспільним ефектом. Студент набуває досвіду роботи у процесі навчання, беручи участь у спортивних змаганнях, зборах, набуває професійних навичок.

На заняттях з української ділової мови викладачі Львівського державного інституту фізичної культури особливу увагу зосереджують на фаховому мовленні студентів (ретельно вивчають і обговорюють спортивну термінологію кожного виду спорту, виправляють ненормативні слова та вислови у спортивній лексиці). Така форма спілкування, безперечно, сприяє підвищенню як інтелектуального, так і культурного, і творчого потенціалу студентів.

Викладачі наводять приклади проблемних ситуацій, виносячи на обговорення складні питання, які досить часто переходять у цікаву, активну дискусію.

Діалогова форма є найбільш вдалою, якщо студент активний на занятті, з'ясовує ті питання, які в нього виникають. Така форма спілкування викладача і студента сприяє поглибленню знань студентів, розвиває їхнє творче мислення, формує власний погляд.

Під час занять, тренувань, зборів, змагань викладачі, тренери активно займаються із студентами, консультують їх з різних питань, намагаються прищепити їм необхідні риси, власним прикладом заохочуючи до набуття знань, удосконалення предметних умінь, навичок.

Можна впевнено стверджувати, що діалогова форма спілкування викладача і студента найефективніше впливає на якість навчально-виховного процесу. Шанобливим ставленням до студентів викладачі формують у них високі моральні якості, особистісні риси, а також професійні уміння, знання, навички.

Викладачі звертаються до студентів на “Ви”, уникають наказового тону, намагаються не підвищувати голосу. Замість “Негайно сядьте!” викладач звертається до студента зі словами “Прошу сідати!”, замість “Чому Ви не відповідаєте?” по-дружньому запитує “Чи у Вас є труднощі з відповіддю?” або “Чи не надати Вам ще час, щоб обміркувати відповідь?”

Навчальні плани у вищих закладах фізичної культури в Україні діють згідно з визначеними моделями, які означені як “сегментна”, “співпрацююча” та “інтегруюча”. Набуття знань в умовах деідеологізації суспільства потребує звернення до загальнолюдських та національних цінностей. Про це йдеться і в Державній програмі національного виховання, де зазначається, зокрема, що необхідно наповнити заняття гуманітарним змістом, орієнтованим на безпосередній розвиток студента.

Студенти-спортівці активні у підготовці тематичних, літературно-мистецьких вечорів. Спілкування викладача і студентів під час організації і проведення літературно-мистецьких вечорів розвиває світогляд студентів, морально-духовні цінності, професійно-особистісні риси, підвищує їхню професійну і загальну культуру.

Викладачі кафедр за підтримки ректорату і профспілкового комітету систематично і на високому рівні проводять позааудиторну роботу з метою національно-патріотичного, духовного виховання студентів, намагаючись прищепити їм любов до історії, традицій, національних багатств.

У Львівському державному інституті фізичної культури навчається багато здібних, талановитих, творчих дітей, які мають цікаві задуми, прагнуть розвивати свій талант, поповнювати свої знання.

Під час репетицій, організації та проведення літературно-мистецьких вечорів студенти, спілкуючись між собою, з викладачами, тренерами стають емоційними, активними, у них виникає бажання творити, формується почуття прекрасного.

Періодично викладачі Львівського державного інституту фізичної культури організують опитування та анкетування студентів, щоб визначити їхні можливості та уподобання.

Ми розробили анкету, яка містила такі запитання:

“1. Що запам’яталося Вам з перебігу виховних заходів?”

2. Які елементи культури спілкування особистості Ви почерпнули, використовуючи діалогову форму упродовж навчання у вищому закладі освіти?”

3. Які риси особистості сподівається набути з метою якісної професійної діяльності?”

4. Які, на Вашу думку, позааудиторні заходи найефективніше впливають на формування культури спілкування та професійних якостей вчителя фізичної культури:

- спортивно-відпочинкові,
- освітньо-пізнавальні,
- національно-патріотичні,
- культурно-історичні,
- Ваш варіант?"

Ми з'ясували, що найефективніше на культуру мовлення студентів-спортовців впливають культурно-історичні заходи. Проведений нами науковий пошук засвідчив, що активна комунікативна взаємодія викладача і студента спрямована на розвиток всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Викладач у діалоговому спілкуванні із студентами виконує функцію соціального працівника, є тим невидимим генератором позитивних соціальних змін, коректором суспільних взаємин, рушієм національного прогресу.

Узагальнюючи набутий практичний досвід, методологічно важливими, на нашу думку, є заходи, які проводять викладачі Львівського державного інституту фізичної культури з метою удосконалення діалогової форми взаємодії викладача і студента:

- міжкафедральні теоретичні семінари викладачів гуманітарних кафедр з проблем діалогової форми взаємодії викладача і студента;
- наукові студентські конференції з питань „Викладач і студент під час діалогу”;
- конкурси на кращу інсценівку, виконання авторського твору, написання спортивного репортажу, проведення ділової гри;
- соціологічне опитування та анкетування студентів з метою визначення потреб майбутніх спортсменів, їхніх уподобань;
- зустрічі студентів з діячами культури.

Засвоєння знань шляхом взаємодії викладача і студента формує у студентів високу мовленнєву культуру, розвиває індивідуальні здібності й таланти. Викладачі вищої школи, систематично послуговуючись діалоговою формою спілкування, модернізують та індивідуалізують навчально-виховний процес. Вони збільшують обсяг індивідуальної роботи із студентами та удосконалюють форму контрольних занять, приділяють максимальну кількість часу фаховим умінням, навичкам з метою здобуття належного обсягу знань.

Діалогова форма спілкування викладача і студента може бути рекомендованою до широкого використання у навчально-виховному процесі, а різновиди діалогової форми є цікавою і розгалуженою проблематикою для дослідження. Діалог налаштовує студентів на рівноцінну співпрацю, змушує глибоко і науково мислити. Все це сприяє якісному підходу до навчально-

виховного процесу, в якому активізується саморозвиток особистості студента.

-
1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. Ч. 2. С. 229.
 2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Львів, 1999.
 3. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). — К., 1994.
 4. Зміст та організаційно-педагогічні форми позааудиторної виховної роботи у навчальних закладах профтехосвіти: Метод. рек. / Укл. В. С. Петрович. К., 1995.
 5. Равчина Т. Філософсько-етичні засади діяльності сучасного педагога // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2002. Вип. 16. Ч. 1. С. 15.

DIALOGUE AS AN ELEMENT OF STUDENTS' EDUCATION

Mykola Boryshchak, Iryna Huzenko

*Lviv State Institute of Physical Culture
Kostiushko, Str., 11, UA-79000 Lviv, Ukraine*

The authors on the base of modern theoretical researches study the dialogue as a pedagogical condition of higher school faculties and students' cooperation, and their communication. They consider it to be a universal means of students' education, as well.

Key words: pedagogical conditions, dialogue form of communication, higher school faculty, student, personality, subject, teacher, interaction, knowledge, skills.

Стаття надійшла до редколегії 23.03.2004

Прийнята до друку 11.11.2004